

afloren també tot al voltant, en parlars dels més populars i tradicionalistes: a Provença, parlant d'un animal poderós com la tonyina (tal com el toro a València): «li toun mourejon / --- un tour de man vous li reviro / lou ventre en aut / --- despouderà, lo peis *amaino* ---» («le poisson se rend», *Calendau* v, 37.7), a l'antic Aragó (princ. S. xvi 'desaparèixer, perdre's' o bé 'amansir'),<sup>2</sup> a Galícia transitiu i intransitiu,<sup>3</sup> mentre que a Castella i a Itàlia són justament els usos nàutics els únics que consten.

I per cert ja abans allí que aquí —una confirmació més de com els romanistes més escoltats han anat a triar en aquest mot la font més improbable— car ja el tenim en la traducció feta el 1399 de la *Confissió del Amante* de Gower (per cert text on s'observa un bon nombre de lusismes o lleonesismes): «quando el tal viento corre, deve el sesudo bien regir su nave, que, puesto que al comienço mansamente se muestre, después se faze tan malo para *amaynar* que todo lo quiebra, así el mástel como el entena» (34.6),<sup>4</sup> en el relat de la navegació de Díaz de Gámez (1431-1450), en la *Gaya de Segovia* (1475), en l'extret del Diari de C. Colom (*amañar*, 12-x-1492, reportat pel P. Las Casas, *BiDialHispanAm.* iv, 358), i si de primer és *amainar las velas* (*Quixot*, 1.<sup>a</sup> part), després també *amainar* vol dir el mateix usat absolutament (Cuervo, *Dicc.* i, 400-1), i n'hi ha encara testimonis en abundor en tota mena de relats de navegació hispànics del S. xvi, en C. de Barros, Fz. de Oviedo, *Almirantazgo de Castilla*, Fz. de Navarrete. Mentre que a Itàlia això<sup>5</sup> no comença a fluir fins aquesta centúria, i de primer en traduccions dels textos o usos hispànics, entre elles la d'un de nostre, en el *Consolato di Mare*; llavors Am. Vespucci, i en les traduccions i adaptacions hispàniques Ramusio (1510) i Sassetti; en fi (*am*)*mainare* («raccòrre le vele») no comença de ser verament italià, com demostrà objectivament Zaccaria, fins a l'Ariosto.

No obstant, una suggerència posada en el teler (no sense prudent reserva) per Flechia (*AGI* iv, 372), va fer suposat que el mot podia ser procedent d'una forma fortament dialectal del migdia d'Itàlia, de Nàpols,<sup>6</sup> on *ammainare* o *mma-* (que naturalment pot ser hispanisme, potser ja catalanisme) podria correspondre fonèticament a un derivat de *VAGINA* 'beina' o 'funda',<sup>7</sup> com si fos *IN-VAGIN-ARE* 'embeinar', com sigui que a Nàpols i alguns altres parlars del Sud d'Itàlia *nv* es pot assimilar en *mm*. (*imvideja* = *invidia*, *ammentare* 'inventar');<sup>8</sup> i aquesta pensada tingué la fortuna de ser adoptada per M-Lübke (*ZRPb.* xxxii, 1909, 501-2,<sup>9</sup> aprovat per d'Ovidio, *AGI* xiii, 367), d'on va passar a d'altres.

Però era ja una pensada dolenta de suposar que un terme de navegació s'hagués estès a tota la Romània des d'un centre tan poc important en la història<sup>10</sup> nàutica com Nàpols, i els padrins de la idea no es cansaren a posar en clar a quin país apareixia abans l'expressió nàutica, ni si en altres llengües romàniques mostrava altres significats més amplis i bàsics, que donaven peu naturalment, però amb caràcter secun-

dari, a l'aplicació velera. Com que això és així fins a l'evidència, en el *DCEC* (i, 179; iv, 918b) ja vaig descartar aquesta etimologia i tornar a la d'Ant. Thomas (*Rom.* xxxvi, 1907, 416): oc. *amainà* 'domesticar, calmar', germà del fr. ant. *amaisnier* (de \**amaisoner*, derivat de *amison* 'estatge, casa').<sup>7</sup> És clar que essent la nostra més llengua de navegants que l'occitana, i estant-hi el mot documentat amb més abundor i antigor que en l'altra, hem de partir de Catalunya com a centre de difusió, i que el mateix indica la irradiació cap a Castella, Portugal i Itàlia. Ara bé, no sols en llengua d'oc sinó en català l'evolució fonètica és irreprotxable, cf. *MANSIONATA* > *maisnada* > *maiñada* > *mainada*, *MAGIS NON (FACIAM)* > *mais no* > *mai no* =<sup>11</sup> ll. *nunquam*, amb la vocalització ben coneguda de la *s* davant sonora (*almoina*, *raïma*, *violet*, etc.). El mot es propagà amb el nou ús nàutic fins al Nord de França, on sembla tenir menys vitalitat que en les llengües del Mgídia, i allà es confongué amb *amener* 'menar, aportar', confusió que per ella mateixa és ja un fort indicatiu de poc arrelament i d'adaptació d'un estrange-risme.<sup>8</sup>

<sup>1</sup> *Pais del Pler*, O. C., 968a. En refer més tard el seu text, obeint al prejudici d'una prosòdia rígida (més d'un cop forçant-lo o afeblint-lo), ho retocà l'autor en «la nit no l'*amaina* / mai el fred», cosa que ara ens és útil com a confirmació que (com ja mostraven les altres cites) s'admeten juntament la construcció transitiva i la intransitiva d'*amainar*. —

<sup>2</sup> En un romanç ple d'aragonesismes, imprès cap a 1510: «casar --- no me lo quiso otorgar, / sino con una condició que en arras le hubiese de dar: / que trajese tres cabezas... / la una de Oliveros, la otra de don Roldán, / la otra de Urgel de las Marchas --- / Calledes, moro esforzado --- / que no hay cabeza de ésas que la vuestra no haga *maynar*», *RFE* vii, 41. —<sup>3</sup> «Amansar a uno, hacerle bajar los humos» en Rosalia de Castro: «nunca tua sorte terca / c' a dicha *amainará*», «teño dolores de parto, / non me queren *amainar*» en un romanç popular (*Dicc.* de la R. Acad. Gallega), «por *amainá-la* concencia» i *amainar-se* 'calmar-se' en Castela (*Es colma Dónega*, 201.19, 221.2). —<sup>4</sup> G. Colon aporta algunes útils precisions cronològiques i semàntiques (*ZRPb.* lxxviii, 69-70), en altres sembla que no té raó (més d'un cop naufraga quan els textos nàutics no li «tiren un cap»). —<sup>5</sup> El que li dóna la idea és un hapax: hom havia llegit *nuaiinanu le vele* per *ammainano l. v.* (crec en una antiga imitació del Tasso en calabrès), isolament de la dada que obligava al prudent titubeig amb què s'expressava Flechia; però potser hauria estat més prudent de creure que simplement això era una mala lectura d'aquest seguit de pals: *mmainanu* i no pas *nuaiinanu*. —<sup>6</sup> Que en principi la possibilitat hi era no en dubtem, és clar: com a calabrès Rohlfs troba *mbajinare* però també *mmajinare* per a «rinfoderare (una spada, un coltello); avvolgere pesci nella farina». —<sup>7</sup> Per al francès antic, a part de Godefroy, veg. les dades de Tilander, que hi documenta